

Bolvári-Takács Gábor

A BOLOGNAI FOLYAMAT NYOMÁBAN

Bologna. Olaszország hetedik legnépesebb városának nevét tíz éve még nem többen ismerték, mint bármely más európai városét. A neveléstörténetben jártasak persze tudták, hogy a kontinens legregebbi egyetemét 1088-ban e helyütt alapították, az egyháztörténészeknek pedig a gallikán egyház és Róma viszonyát rögzítő 1516-os bolognai konkordátum kapcsán került látókörükbe az Északi-Appeninek lábánál fekvő tartományi székhely. Mára azonban a helyzet megváltozott. A „bolognai folyamat”, mint az európai felsőoktatás képzési struktúrájának fejlődési irányát jellemző, mi több, meghatározó fogalom, immár nemcsak az oktatás-kutatók körében, hanem valamennyi egyetemre, főiskolára jelentkező-járó fiatal számára közismert. A jelenség talán az egykori „helsinki folyamat” kategóriájához hasonlítható: az 1975-ös európai biztonsági és együttműködési értekezlet önmagán túlmutató jelentőségét a konferenciának helyet adó város nevéből képzett és közhasználatúvá vált fogalom illusztrálja.

Az európai felsőoktatás modern kori történetében Bologna neve először 1988-ban bukkant fel. A *Magna Charta Universitatum*, mint az európai egyetemek rektorainak a legősibb európai egyetem kilencedik centenáriuma alkalmából, 1988. szeptember 18-án Bolognában aláírt dokumentuma az egyetemek autonómiáját rögzítő, az európai felsőoktatási hagyományok szellemét megtestesítő, a kor kihívásainak való megfeleléshez szükséges eszközöket rögzítő összefoglalás, amely egyben a politikailag éppen ekkor egységesülni látszó Európa „üdvözlő távirata” is volt. Ugyanezen év májusában a Sorbonne-on Franciaország, Német-

ország, Olaszország és az Egyesült Királyság illetékes miniszterei adtak ki nyilatkozatot az egységes szemléletű európai felsőoktatási térség kialakításáról, benne az amerikai mintájú kétszintű (BA-MA) képzés bevezetésének és a kreditek általános alkalmazásának igényéről. Az európai oktatási miniszterek 1999. június 19-ei Bolognai Nyilatkozata már konkrét, az egyes államokban bevezetendő intézkedésként határozta meg a felsőoktatás nemzetközi versenyképességének fokozása érdekében teendő lépéseket (átjárhatóság, összemérhetőség, mobilitás serkentése stb.). A további konzultációk során (Prágai Közlemény, 2001; Berlieni Közlemény, 2003; Bergeni Közlemény, 2005; Londoni Közlemény, 2007.) a részes államok képviselői rendszeresen áttekintették az elvégzett és folyamatban levő feladatokat, miközben mind jobban kiszélesítették az együttműködés területeit.

Valamennyi felsorolt dokumentum megtalálható az Új Mandátum Könyvkiadó *Oktatás és társadalom* sorozatában, Kozma Tamás és Rébay Magdolna szerkesztésében megjelent, *A bolognai folyamat Közép-Európában* című tanulmánykötetben. Mindezek azonban csak illusztrációk a három fejezetben 14 tanulmányt tartalmazó impozáns áttekintéshez.

A *Megközelítések* című első fejezetben Kozma Tamás, mintegy szerkesztői bevezetőként, a bolognai folyamatról, mint kutatási problémáról értekezik. Sorra veszi a folyamat dokumentumait, nemcsak a kötetben közölt nemzetközi egyezményeket, hanem az Európai Egyetemi Szövetség ún. Trends-jelentéseit, a nemzeti jelentéseket és az egyéb munkaanyagokat. A folyamat recepcióját az ismertetések, elemzések, helyzetjelentések és kriti-

kák révén mutatja be, majd a kutató szemszögéből fogalmazza meg a témával kapcsolatos megközelítéseket. A fejezet másik tanulmánya Ruth Keeling tollából származik, és a bolognai folyamat szakirodalmát vizsgálva fogalmazza meg a jelenleg az Egyesült Államokban dolgozó szerző szempontjából lényegesnek tartott kutatási dimenziókat.

A kötet gerincét a második fejezet (*Országok*) alkotja. Ebben Barakonyi Károly, illetve Pusztai Gabriella és Szabó Péter Csaba Magyarországról, Orosz Anna Horvátországról, illetve Szlovéniáról, Gábrity Molnár Irén Szerbiáról, Szolár Éva, illetve Bura László Romániáról, Gabóda Béla és Gabóda Éva Ukrajnáról, László Béla Szlovákiáról, Rébay Magdolna Ausztriáról értekeznek. Nagy érdeme a kutatásnak a nyilvánvaló nemzetközi jelleg: az egyes tanulmányokat – Orosz Anna és Rébay Magdolna kivételével – az adott országból származó szerzők jegyzik. A körkép ily módon egyfajta látélet a határon túli magyar tudományosságról is, hiszen beregszászi, nagyvárad, nyitrai, szatmárnémeti, újvidéki egyetemek, főiskolák oktatóinak publikációiról van szó. Mindez még hitelesebbé teszi a körkép tudományos megalapozottságát, mert az adott országban működő kutatók értelem szerűen a konkrét oktatás- és tudománypolitikai környezet, a felsőoktatási intézményrendszer és a bolognai folyamat társadalmi beágyazottsága ismeretében, saját tapasztalataikat is hasznosítva írhatták meg álláspontjukat a problémáról.

A kötet harmadik fejezete (*Közép-Európai tendenciák*) a szintézis igényével készült és két tanulmányt tartalmaz. Az elsőt a Prágában MA-t, Turkuban doktori fokozatot szerzett, Budapesten és Londonban dolgozó Voldemar Tomusk jegyzi *A felvilágosodástól a bolognai folyamatig* címmel. A történelmi léptéket sejtető írás a címevel ellentétben nem a

középkort idézi, hanem – műfajilag a publicisztika és az esszé határán mozogva – szemelvényekkel gazdagon alátámasztva tekinti át a felsőoktatás jelenkori európai összefüggéseit, kitérve az oroszországi jelenségekre is. A második tanulmányt *Politikai rendszerváltozás és felsőoktatási reform* címmel Kozma Tamás írta, s benne a bolognai folyamat kritikai elemzésére vállalkozott. Ehhez a felsőoktatás szociológiájából ismert, s általa többször alkalmazott fogalomkészletet és módszertani megközelítést választja. A történelmi események, illetve azok eltérő narratíváinak ismertetése után a folyamat szereplőiről (kormányzatok, köztes szervezetek, felsőoktatási vezetők, hallgatók, oktatók, munkaadók), majd a folyamatról, mint bürokratikus koordinációról, végül a kisebbségi oktatás és a bolognai folyamat viszonyáról szól.

Magyarországon a felsőoktatási törvény 2005. évi módosítása teremtette meg a kétszintű képzés bevezetésének jogi feltételeit az egyetemeken és főiskolákon. Az eltelt néhány év természetesen nem elegendő a struktúraváltás eredményeinek és következményeinek elemzésére. A hazai felsőoktatás szereplői ma még általában pillanatnyi igényeik és érdekeik szerint ítélik meg a változásokat, jóllehet a folyamat minőségbiztosítási elemei – elsősorban a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság következetességének köszönhetően – viszonylag világosak. A most ismertetett kötet tanulmányai hozzásegítenek ahhoz, hogy az olvasók e kérdésekben tisztábban láthassanak, és átfogó képet kapjanak nemcsak a magyarországi, hanem a környező államok felsőoktatásában zajló folyamatokról is.

(Kozma Tamás – Rébay Magdolna (szerk.): *A bolognai folyamat Közép-Európában. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2008. 368 p.*)